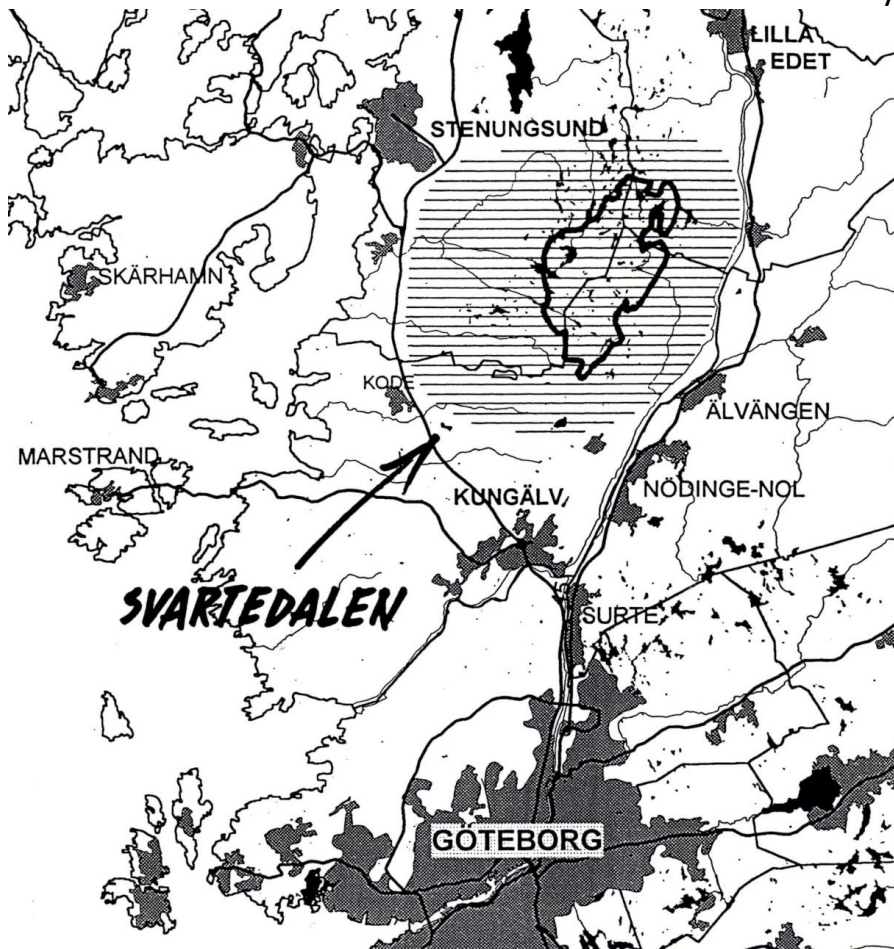

Kompletterande rapporter, brochyrer mm till Skogsseminarie okt. 2019.

Ett ca 20 000 ha stort område i Svartedalen varav 12 000 ha har utpekats som riksintresse för friluftslivet av Naturvårdsverket och länsstyrelsen.

I Svartedalens vildmarker finns en rikt varierad natur-ännu långt ifrån utforskad. Den sönderbrutna topografin i en gammal bergskedja ger en omväxling mellan sjöar, tjärnar och myrmarker mot en kontrast av skogsklädda bergshöjder upp till 180 möh mellan sprickdalar. Kieselrika, kalkfattiga bergarter med blåbär och ljung dominerar. Men här finns också basiska grönstensområden, som hållit stand mot försurningen och ger utrymme för mer krävande växter som särläka, blåsippa och skogsnycklar. Närheten till havet ger en fuktig oceanisk klimattyp med en säregenlavflora med ett flertal rödlistade arter. Ännu på 1800-talet dominerades Svartedalen av en hävdad ljunghed men gammelskog finns kvar och nu har ljungheden återtagits av en yngre barrskog där också bok och ek ingår. Men ännu finns ljughedsarten hedjohannesört med ca. 90% av det totala svenska beståndet kvar. Den mångformiga naturen ger biotoper för en lång rad fågelarter med speciella krav t.ex storlomm, trana, spillkråka, mindre- och tretåig hackspett, pärl-och sparvuggla, tjäder, orre och hjärpe.

Inventeringar och rapporter för Svartedalen. På hemsidan finns länkar för flera <https://www.raddasvartedalen.se>

Beställda och bekostade av RSV:

- 2010. Vad händer i Svartedalen? En landskapsekologisk analys - ÖLEA
- 2013. EU-fåglar och skogsbruk i Svartedalens Natura 2000-område
- Skogsinventering i Svartedalen, landskapsekologi, naturvärden, skogshistoria. 2008.
- **2008. Skogsinventering i Svartedalen Fem områden i öster**
- **2007. Fågellivet i Svartedalens gamla reservat, inventering av N-2000 arter och deras livsmiljö.**
- 2006. Skogsinventering i Svartedalen Björndalen – Kroksjön, 2006
- **2001. Skogsinventering i Svartedalen. Noteringar & naturvärde i fd kronoparkerna Hålt o Grandalen.**
- 2001. Restaurering av ett hedlandskap i Svartedalen
- 1997. Vildmark i Svartedalen, naturvärden kring Ranebo och St Holmevatten

Övriga:

Bevarandeplaner för Natura 2000 område SE0520142 (SPA, fåglar) och SE0520166 (pSCI, naturtyper och arter) för Svartedalen. Artskyddsförordningen.

- 2005:8. SLU Svartedalens Naturreservat en social rikedom att utveckla
https://stud.epsilon.slu.se/12742/1/goransson_t_171019.pdf
- 2002:2 SLU, Ekologisk LandskapsAnalys, examensarbete
- 1997:7 Svartedalen översiktlig inventering av naturvärdena i Kronoparken Torskog. ISSN 1104-8263 GF
- 1997:5. Fördjupad utvärdering av natur i centrala Svartedalen. 1997:5 ISSN-1104-487X, GF
- 1997. Svartedalen- en av världens skogar. Göteborgs universitet.
- 1996:2. Svartedalen försvinnande vildmark? ISSN-1104-487X, GF konsult AB

Frågor till FSC - svar

1. Var hittar man vem som är skogsägaren

Det är inte alltid så lätt, men lantmäteriet har en söktjänst för att se vilken fastighet en viss mark ingår i, <https://www.lantmateriet.se/sv/Kartor-och-geografisk-information/Kartor/kartsok-och-ortnamn/> sedan kan nog både Lantmäteriet och Skogsstyrelsen berätta vem som är ägare. Lantmäteriet har de här kontaktmöjligheterna <https://www.lantmateriet.se/sv/Om-Lantmateriet/Kontakta-oss/>

2. Var hittar man om skogsägaren är FSC certifierad?

För större markägare så finns de i FSC:s internationella databas <https://info.fsc.org/certificate.php> men privata skogsägare under 1000 ha och de över 1000 ha som drivs av privatpersoner (inte AB) finns inte alltid med eftersom det inte är krav på det. När det gäller mindre markägare så får man kolla med de olika gruppcertifikaten som finns i Sverige <https://se.fsc.org/se-se/certifiering/gruppcertifiering-mindre-markgare> Vi på kansliet kan hjälpa till med en sådan fråga.

3. Kan man få reda på om skogsägaren gjort en miljö- och naturvårdsbedömning?

Enligt våra regler så ska en certifierad markägare göra en sådan bedömning före större skogliga åtgärder. Men det är upp till skogsägaren om hon eller han vill dela med sig av sådana bedömningar.

4. Vad kan man göra om en skogägare avverkningsanmält en registrerad nyckelbiotop enl skogsstyrelsens underlag. Detta innan avverkning sker.

Jag skulle rekommendera att först kontakta skogsägaren om inte den kontakten är tagen redan. Nästa steg är att kontakta skogsstyrelsen. Tredje steget är att kontakta certifieringsbolaget för den aktuella skogsägaren om den är FSC-certifierad. Vi på kansliet kan också hjälpa till för att du få rätt kontakter.

Värdefulla länkar FSC

<https://se.fsc.org/se-se/om-fsc/vanliga-frgor-och-svar/6-vilken-skog-ska-skyddas-i-fsc-skogsbruk>

Vi ger möjlighet till insyn och inflytande för de som är intresserade av hur våra skogar sköts. Våra regler utvecklas i öppna processer och kontrollen av att reglerna följs görs av oberoende parter, s.k. tredjepartscertifierin

<https://se.fsc.org/se-se/standarder/svensk-skogsbruksstandard>

Vi har 8 st foldrar nedan ett exempel 2. Samt 1 folder som beskriver vårt mål. Se gärna vårt bildgalleri med vårt "arbete sprids i världen"

Trettio år gammal granstubbe från stormen 1969, då stora delar av skogen i Bokedalen och Långevatten stormfälldes. I avsaknad av betesdjur och genom plantering återtog snart skogen herraväldet.

Långevatten

Detta hemman beboddes 1616 av smeden Suend och det blev kro-noätting från 1618 till 1804. Siste brukaren blev Johannes Karlsson (1820-1892), som brukade gården ännu 1877. Åkerarealen var endast 1,40 ha, dvs nästan hälften jämfört med Boke-dalen, men i den senare fanns i stället underlag för två familjer. Även arealen gärdesbackar, – 2,49 ha – omfattade nästan hälften jämfört med Bokedalen. Det var däremot god tillgång på betesmarker i form av ljunghed/berg (31,8 ha) och våtmarker (6,6 ha).

På de övergivna gärdesbackarna finns nu en ca 120-130 år gammal gran med omkretsen 2,17 m och höjden 29 m.

Bostadshuset på Långevatten var sammanbyggt med ladugården, vilket gav en sammanlagd inre yta (4,4 x 12,0 m) på 52,8 m². Sedan spisutrymmet (4,4 m²) reducerats återstår 48,4 m². Det finns då två alternativa utrymmen för djur respektive människor: 23,8 resp. 24,6 m², eller 19,4 resp. 29,0 m². Det går inte nu att avgöra vilken fördelning som rädde. I det senare alternativet skulle dock familjen få ett utrymme som väl motsvarar de andra bosättningarna. Å andra sidan behövde fåhus-utrymmet för ett par små bohuskullor och några får inte vara speciellt stort.

Räveklämman

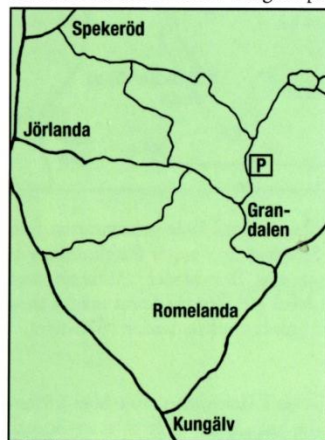
Denna lilla bosättning var en backstuga under Långevatten men med tillgång till åker i form av 0,62 ha moss-jord och bete i ljunghed/berg (6,8 ha) och våtmarker (1,8 ha). Stugan var mycket liten (<8 m²). Här bodde

Susanna Johannesdotter (1828-1912) åtminstone fram till 1910. Hennes man Elias dog 1888 (i reumatisk feber), men de två barnen (Alfred *1864 och Matilda *1868) fanns kvar en längre tid. Den lilla källaren (5,6 m²) är försedd med en fönsteröppning. Ladugården hade ett förhållandevis stort utrymme (25,9 m²).

Bockekullen

Uppe på Bockekullen, på 150-155 m höjd, finns en husgrund med källare (32 m²), anlagd någon gång under senare hälften av 1800-talet, som dock aldrig blev byggd. Inom husgrunden finns en 110 år gammal gran. Det bedömdes att denna bosättning skulle innebära för tät bebyggelse i förhållande till de betesmarker som fanns i området, varför huset inte fick byggas. Under första hälften av 1800-talet levde ca 200 människor på 30 hemman inom Romelanda torp. Eftersom betet bedrevs gemensamt skulle en tätare bebyggelse drabba alla.

Uppe på Bockekullen finns ett bestånd av bergtall *Pinus mugo* med en ålder av >100 år. För ca 100 år sedan sådde man frön av bergtall på de magra hållmar-

kerna i Svartedalen för att öka på mullhalten så att man på sikt skulle få tall och gran att etablera sig. För att ytterligare förbättra tillväxten av skog förde man dit jord.

Omslaget visar en gammal väg be vuxen med blåtåtel i rimfrost. Detta gräs kallas här för skäreggräs. Det skars med skära.

Sammanställt av Olof Pehrsson Ekologi-Konsult

**På upptäcktsfärder
i ett försvinnande
kulturlandskap
i Svartedalen**

2. Bokedalen och Långevatten

Romelanda Torp i Svartedalen: EXKURSIONSMÅL 2.

Folder utgiven av
Naturskyddsföreningen i Kungälv – 2000

Information om guidade turer:
telefon 0303-21 16 84 eller 22 55 62

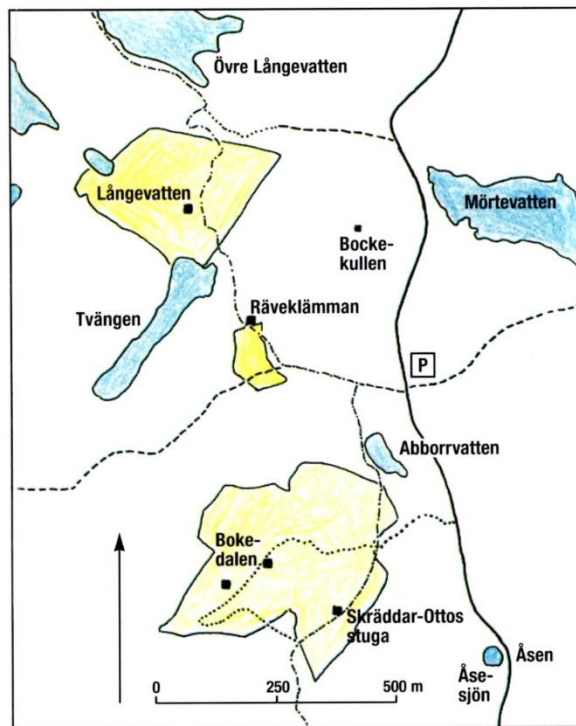
Bokedalen och Långevatten

När ljungheden ej fick hävdas övergavs gårdar

Romelanda torp utgör ett gammalt kulturlandskap i Romelanda socken i södra Bohuslän, vilket ännu mot slutet av 1800-talet bestod av ett stort antal små men fungerande gårdar (hemmansdelar). De utgjorde inte torpställen i vanlig bemärkelse, avsattna från normala gårdar för indelta soldater i socknen, utan var tidvis statligt ägda och tidvis friköpta, men skatt eller arrenden kunde gå till uppehållet för militära befattningshavare boende på annat håll. Namnet torp torde i stället ha tillkommit under dansk-norska tiden i betydelsen "avgärdaby" (da). Området ligger i ett magert och bergigt område (numera benämnt Svartedalen) vid sidan av det bördiga slättlandet i Göta älvs dalgång. Redan i början av 1600-talet är bosättare kända till namnet genom den då inträdande skattebokföringen, men gårdarna bör ha varit bebodda långt tidigare. Här gör vi ett besök vid Bokedalen och Långevatten, som utgjorde två hemman.

Källare med två rum i Bokedalen.

På kartan anger heldragen tjock linje genomfarten från Grandalen norr ut. Streckad linje anger framkomlig bilväg och prickad linje stig. Bohusleden markeras med streck-prickad linje. Med gul färg markeras inägor med åker och slätterängar (gärdesbackar) under 1870-talet.

Bokedalen

Från 1620 bodde Jacob i Bokedalen som blev kronoättning 1622. År 1643 har gården övertagits av Suend, men ett par år senare delas gården upp i två mantal och det nya bebos av Peder och Ingebor. Stugutrymmet i det västra huset var 20,8 m², varav dock spisen omfattade 3,2 m². Kvar fanns då 17,6 m². Utrymmet i den tvårummiga källaren var 13,6 m². I östra huset var stug-

utrymmet 14,5 m², varav spisen tog 3,5 m², så att återstående utrymme blev 10,6 m². Källarutrymmet var 13,7 m². Ännu år 1877 brukades och beboddes Bokedalen av Anders Svensson (*1837), som blev den siste brukaren.

Vid en lantmäteriförrättning 1879-81 befanns Bokedalen omfatta 2,38 ha åker, med sandjord på högre nivåer och mossjord i våtmarkssänkorna mellan bergen. Bebyggelsen låg mellan 145 och 150 möh, vilket innebär att ingen lerjord fanns. Gärdesbackarna, som utgjorde slättermarker, omfattade 4,40 ha. Den stora arealen utgjordes dock av berg och ljunghedar, tillsammans 103 ha. Ljunghedarna utgjorde betesmarker och ljunghedarskar med skära för att blandas med höet vid utfodringen vintertid. Ljungen gav också bete vintertid. Den gav dessutom honung. Varje gård hade kring fem bisamhäl- len. Våtmarker fungerade också som betesmarker och där tog man upp torv till bränsle. På hemmanet fanns endast två små skogsdungar på sammanlagt 0,62 ha.

Skräddar-Ottos stuga

Detta är en backstuga, som hörde till Bokedalen och som sannolikt tillkommit under 1800-talet. Här saknas källare och bostadsutrymmet var minimalt. Det inre utrymmet på 13,4 m² minskat med spisen, 1,5 m², blir 11,9 m². En bergvägg utgjorde stugans 4:e vägg. Otto Karlsson (1877-1954), som bodde här i unga år, blev skräddare. Det bör ha varit trångt i stugan för en familj med fyra barn, men dessa synes tidigt ha lämnat stugan.

På den grunda hällemarken trivs ljungen bättre än skogen.

Försvinnande kulturmiljöer

I södra delen av Svartedalen med inslag av bokskog finns lämningar efter säregna kulturmiljöer från en gångens tid. Fynd av flintredskap visar, att människor levde på jakt redan under stenåldern. I jordeböcker finns bosättningar angivna från 1600-talet. Det finns lämningar efter många torp och små gårdar, som nu skogen återtagit på ljungens bekostnad. Ljungen gav foder åt djuren och bränsle till härden. Mängder av stengärdesgårdar vittnar om hur väl markerna utnyttjades. Väl bevarade jordkällare var livsviktiga för att skydda potatis och mjölkprodukter från vinterns kyla och sommarens värme. Gårdarna var uppdelade i mantal, ned till 1/32. Dessutom fanns soldattorp. Hur kunde potatis, råg och kornas mjölk räcka för att försörja stora barnaskaror över vintern? Men med stigande välstånd har bosättningarna övergivits under början av innevarande århundrade.

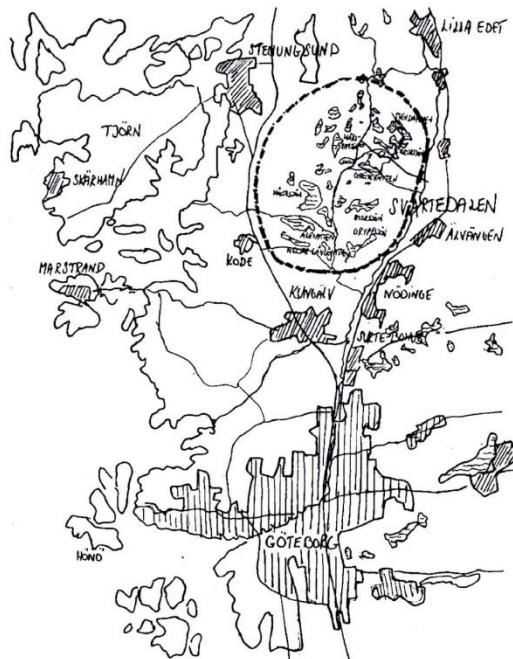

Backstugan Räfklämman

Utrymme för friluftsliv

Svartedalen är ett mycket populärt friluftsområde. Under sommarhalvåret har mätningar visat att tiotusentals människor besöker området. Men också under vintern söker sig människor hit. Tack vare höjden över havet och rikare nederbörd, kan Svartedalen erbjuda bra skidföre, när det är barmark närmare havsytans nivå. Bohusleden går med ca 19 km genom Svartedalen - här och var med vindskydd. Men även den mindre spänstige kan ta sig in i vildmarken från ett rikt vägnät framkomligt med bil. Från P-platser med eldstäder, sopstall och toaletter kan man med hjälp av vägskyltning, stigar och ledmarkeringar komma ett bra stycke in i vildmarken och sedan hitta tillbaka. De rika möjligheterna till naturstudier, lägerverksamhet, sportfiske, strövande och långvandringar har lett till att området klassats som riksintressant för friluftslivet. Orienteringssporten har i Svartedalen utsökta möjligheter. Här finns ingen brist på tuffa, konditionskrävande banor med stora krav på kartläsning och orienteringsteknik. Kanotpaddling och bad kan utövas i klara vatten.

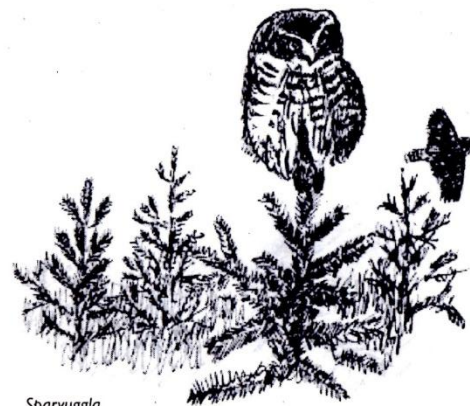
970205/ARB

Karta över Svartedalens vildmark

Svartedalen ligger drygt 2 mil norr om Göteborg och omfattar totalt ca 12.000 hektar, varav de centrala delarna, kronoparken utgör 4.500 hektar. Det ligger i tre kommuner mellan E6 och Göta älv, Kungälv i söder, Lilla Edet i nordost och Stenungsund i nordväst. Svartedalens vildmark bildar en mosaik av hållmarker, raviner, skog, sjöar och våtmarker där man kan uppleva storslagna natur- och kulturmiljöer, tystnad och vildmarks-känsla. Det ger också goda möjligheter till ett rikt friluftsliv, bad, kanoting, bärplockning, sportfiske, orientering, vandringar mm.

Rädda Svartedalens Vildmark

Sparvuggla

Folder utgiven 1997 av
Föreningen "Rädda Svartedalens Vildmark"

I samband med Assi-Domäns förestående utförsäljning av Svartedalens kronopark har föreningen "Rädda Svartedalens Vildmark" bildats under 1996 av ett stort antal natur-, friluft- och hembygd-föreningar i Kungälv, Stenungsund, Lilla Edet och Göteborg med ambitionen att försöka få till stånd ett stort skyddat vildmarksområde i Svartedalen.

Bakgrund

Denna viktiga fråga har blivit aktuell i samband med Assi-Domäns förestående utförsäljning av sitt skogsinnehav i området. Svartedalen omfattar ca 20.000 hektar, varav 12.000 är av riksintresse för friluftslivet och naturvården. Assi-Domäns marker, de s k kronoparkerna utgörs av 4.500 hektar. En effekt av Domänverkets bolagisering har blivit att staten till marknadspris tvingas köpa mark som man innan bolagiseringen skulle kunnat reservera för naturvårdsändamål. Under hösten 1996 bildades ett naturvårdsområde på 2600 hektar. Detta innebär visserligen att friluftsvärdigheter kan fortsätta, men skogsavverkningar med kalhyggen, utbyggnad av skogsbilvägar och annan exploatering kan också tillåtas. Stora värdefulla marker utanför naturvårdsområdet, bl a Stendammen, en vildmark av skogar och myrar i Lilla Edet och Stora Holmevatten i Jörlanda, gammelskog, torp och stengärdesgårdar lämnas helt oskyddade. Stora natur- och kulturvärden riskerar därmed att spolieras.

Målsättning

Föreningen "Rädda Svartedalens vildmark" är en ideell förening och har som mål

- att verka för ett utökad skydd av Svartedalens natur-, kultur- och friluftsvärden genom bildande av naturreservat eller andra skyddsformer för Assi-Domäns kronoparker, ca 4.500 hektar
- att genom informationsverksamhet, utställningar, exkursioner och föreläsningar skapa en opinion hos allmänheten för Svartedalens vildmark och för att bevara dess stora natur-, kultur- och friluftsvärden
- att bedriva insamlingar till stöd för markinköp och skydd av värdefulla natur- och kulturmiljöer i Svartedalen
- att insamlade medel används för opinionsbildande verksamhet och för inköp av mark i Svartedalen. Marken skall förvaltas av Västkuststiftelsen eller en för ändamålet särskild bildad stiftelse eller fond.

Följande föreningar representerar eller står bakom "Rädda Svartedalens vildmark":

Naturskyddsföreningen i Kungälv, Stenungsund, Lilla Edet, Göteborg och Länsförbundet, Göteborgs Ornitologiska Förening, Kungälvornitologerna, Stenungsunds Orienteringsklubb, Kungälv Sportskare, Sportskarna i O-län, Romelanda Hembygd-förening, Fältbiologerna i Gbg, Kungälv scoutkår, Friluft-främjandet i Lödöse och Kungälv, Västerlanda Hembygd-förening, Vi unga i Västerlanda, Ucklums SMU, Sällskapet Sportskare i Gbg, Hisingens Sportskareklubb och Fiskeklubben Skagerack. Arbetet stöds även av Världsnaturfonden, Sveriges Ornitologiska Förening, Greenpeace, SNF, STF samt enskilda personer.

STYRELSE

Ordförande:

Kåre Ström, 0303-24 95 95, natur, GOF och Kungälv-ornitologerna.

Sekreterare:

Stig Johannesson, 0303-168 82, natur, NF Kungälv.

Kassör:

Bror Erik Ekström, 0520-533 13, natur, NF Lilla Edet.
Bertil Jansson, 0303-21 16 84, kultur, Romelanda Hembygd-förening och SNF Kungälv.

Olof Pehrsson, 0303-22 55 62, forskning, NF Kungälv och Kungälvornitologerna.

Lennart Hermansson, 0303-773 250, natur och friluftsliv, NF Stenungsund.

Mikael Kanold, 031-45 16 28, Sportskarna i O-län

Roland Wentzel, 0303-77 71 54, friluftsliv

Roy Apelqvist, 031-49 59 61, Sportskarna i O-län

Tomas Liebig, 0303-891 23, natur, NF Stenungsund

Lars Peterson, 0303-138 56, natur, NF och Kungälv-ornitologerna

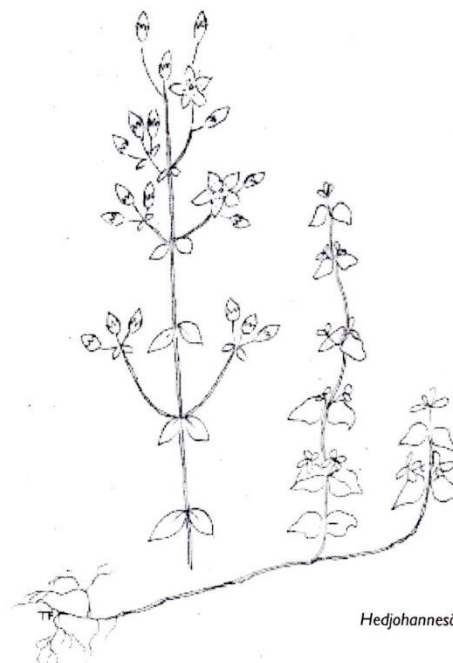
Revisor är Kurt Axelsson, 0303-910 55, Kungälv och

Björn Thorén, 0303-22 37 70, Kungälv.

Sparbössor i form av stubbar kommer att ställas ut på olika ställen, bl a på biblioteken. De är tillverkade av Hugo Andersson i Rödbo. Konstnären Tage Fridén har gjort illustrationerna till denna folder och till sparbösseholkarna. Svartedalen behöver Ditt stöd: Postgiro 110 08 82-8

Pärluggla

Hedjohannesört

Rika naturvården

I Svartedalens vildmarker finns en rikt varierad natur - ännu långt ifrån utforskad. Den sönderbrutna topografin i en gammal bergskedja ger omväxling mellan sjöar, tjärnar och myrmarker mot en kontrast av skogklädda bergshöjder upp till 180 möh mellan sprickdalarna. Kiselsyrerika, kalkfattiga bergarter med blåbär och ljung dominerar. Men här finns också basiska grönstensområden, som hållit stånd mot försurningen och ger utrymme för mer krävande växter som särlåka, blåsippan och skogsnacklar. Närheten till havet ger en fuktig oceanisk klimattyp med en säregen lavflora med ett flertal rödlistade arter. Ännu på 1800-talet dominerades Svartedalen av en hävdad ljunghed, men gammelskog finns kvar och nu har också ljungheden återtagits av en yngre barrskog, där också ek och bok ingår. Men ännu finns ljunghedsarten hedjohannesört med 80-90% av det totala svenska beståndet kvar. Den mångformiga naturen ger biotoper för en lång rad fågelarter med speciella krav, t ex storlom, trana, spillkråka, mindre och tretåig hackspett, pärl- och sparvuggla, tjäder, orre och järpe.